

ADÁCSON (HEVES VÁRMEGYE) 1904-BEN FÚRT KÚTNAK GEOLOGIAI SZELVÉNYE.¹

Dr. KOCH ANTAL-tól.

1904-ben HARASZTI TIVADAR adácsi birtokos szíves volt a birtokán, jó eredménnyel, fúrt kútból kikerült rétegpróbákat behatóbb vizsgálat céljaira intézetemnek megküldeni, nemkülönben e kútra vonatkozó egyéb adatokat is rendelkezésemre bocsátani. E próbák anyagának vizsgálatával a tanárképzői gyakorlatokon NOSZKY JENŐ és CSÁDER FERENC² tanárjelöltek foglalkoztak.

A kút helye körülbelül 105 m-re fekszik az Adriai-tenger színe fölött.³ A fúrásnál már 56 méter mélységből fakadt víz, még pedig 100 liter percenként. 103·6 m mélységben újra fakadt a víz és pedig eleintén 20 liter, később 17 liter percenként. Alatta zsíros tapintatú agyagmárga következett, a meddig a fúrás lehatolt. Ez a kútnak víz-áthatlan fenékrétege. A csöveget ezután 56 m felszín alatti mélységig fölhúzva, onnan a fölszín fölé 75 cm szökéssel 100 liter víz folyt ki percenként. Miután a csövet 210 cm-rel megtoldották, a víz kifolyása megállapodott: azóta mai napig változatlanul 27 liter víz folyik ki percenként, ebből az aránylag nem mély artézi kútból.

Kezdetben a víz 14 R. fokú volt; később 11 R. fokra szállott le. Minőségre igen jó, úgy, hogy ivásra, főzésre, mosásra és kazántáplálásra egyaránt alkalmas. Az átfúrt rétegekből beküldött próbák közettani minőségüket és azoknak netáni parányi szerves zárványaikat illetőleg átvizsgáltattak, az így nyert eredményeket pedig a következő rövid szelvényleírásban foglaltam össze.

¹ Előadva a Magyarhoni Földtani Társulat 1907 november 6-án tartott szakülésében.

² CSÁDER F. elkészítette a tud. egyetem geologiai gyűjteménye számára 1 : 143, vagyis 7 mm = 1 m arányú mértékben e kútnak rétegtani mintáját is.

³ ZSÍROS JÁNOS békéscsabai parasztkútmeister nyolc nap alatt fúrta meg.

A kút geológiai szelvényének leírása:

A z á t f ú r t r é t e g e k				
folyó száma	vastag- sága m.-ben	mély- sége m.-ben	petrographiai leírása	geolo- giai kora
1.	9	0 9	Növényrészekkel telített sötétbarna, humusos agyag, ke- vés csillám (Muscovit) pikkelykével. A talajfelszín szikes.	Negyedek időszak. Alluvium
2.	5	14	Világos sárgásszürke, mésztörmelékes agyagmárga, csiga- héjak törmelékével és kevés quarszemcskével.	
3.	4	18	Világossárgásszürke porhanyó, márgakötőszerű homokkő, korhadó növényrészekkel, kevés csigahéjtörmelékekkel, egyes nagyobb mészrögöcskével és quarcavicskával.	
4.	6	24	Sárgásszürke, agyagmárga-iszapos finom homok, apró csillámpikkelykével és egyes nagyobbacska quarc- kavicskával.	
5.	6	30	Fakósárga homokos és mészkőtörmelékes agyagmárga, gyér, apró csillámpikkelyekkel.	
6.	8	38	Sötétszürke humusos agyag, belégyűrt mészkőtörmelék- kel és kevés quarszemcsével.	
7.	2	40	Barnássárga agyagmárga, bőven belégyűrt mészkőtör- melékekkel és kevés quarszemcsével.	Negyedek időszak. Diluvium
8.	3	43	Sárgásbarna agyagmárga, kevés apró mészkőtörmelékekkel és finom quarszemekkel.	
9.	1	44	Piszkos barnássárga, homokos és mészkőtörmelékes agyagmárga.	
10.	2	46	Piszkos sárgásbarna, homokos és mészkőtörmelékes agyagmárga.	
11.	6	52	Fakósárga, aprószemű, agyagmárga kötőszerű, porhanyó homokkő, sok mészkőtörmelékekkel.	
12.	4	56	Barnássárga, túlnyomóan színes quarcból és kevés mész- kőből álló, agyagmárga-iszapos, durva porond. I-ső víz.	
13.	9	65	Sötétszürke, korhanyos, agyagkötőszerű durva homokkő, túlnyomóan quarc-, alárendelten mészkőszemekkel.	
14.	5	70	Rozsdasárga, agyagos-limonitos kötőszerű, közepesemű homokkő.	
15.	4	74	Rozsdasárga, agyagos-limonitos kötőszerű, aprószemű homokkő.	
16.	10	84	Rozsdavörös, agyagos-limonitos kötőszerű, aprószemű homokkő.	

A z á t f ú r t r é t e g e k				
folyó száma	vastagsága m.-ben	mélysége m.-ben	petrographiai leírása	geológiai kora
17.	7	91	Galamszürke, finomszemű quarchomok, bőven apró csillámpikkelyekkel.	Harmadik időszak. Felső-Pliocen
18.	1	92	Fakósárga, finomszemű quarchomok, sok apró csillámpikkelylyel.	
19.	6	98	Világosabb fakósárga, agyagmárga-iszapos, finomszemű csillámos homok.	
20.	3	101	Hamvasszürke, agyagmárga-iszapos, aprószemű csillámos homok.	
21.	2-6	103-6	Világosszürke, agyagmárga-iszapos, finomszemű csillámos homok. II-ik víz.	
22.	103-6 m.-től kezdve lefelé		Fehéressárga, savval erősen pezsgő agyagmárga, mint vizáthatlan fenékréteg.	

A leirt rétegek geológiai korának biztos megállapítására szolgáló kövületek — sajnos — nem kerültek ki, csupán csak szárazföldi csigahéj- és növénytörmelék a legfelső rétegekből. Ez okból csak a rétegek minősége szolgáltatott némi alapot a kormeghatározásra. E szerint:

a) Az 1—3. számú, összesen 18 m vastagságú rétegeket az alluviumhoz kellett számítanom a bő humus, korhadtnövényi részek és csigatörmelék tartalma miatt.

b) A 4—16. számú rétegeket, összesen 66 m vastagságban, a diluviumba sorolom azért, mert az anyag minősége és színe is nagyon emlékeztet a hegységek lejtőin és tövében máshol előforduló diluviális vályogüledékekre. Adács, ha nem is éppen annak tövében, de közel van a Mátrahegységhez. Azt várhatná tehát az ember, hogy a diluviális üledékekben a Mátra főközetéből, a pyroxénes andesitből sok törmelék található. Ezt azonban éppen nem mutathattuk ki. Következik tehát ebből, hogy a diluviumban a közettörmeléket lehordó és lerakó vízfolyások iránya egészen más lehetett, mint mai nap, s valószínű, hogy inkább a Bükkhegység felől történhetett az anyagszállítás.

c) A 17—22. számú rétegeket, összesen 19-6 m vastagságban, az anyagnak egészen megváltozott, a diluviálisnak vett üledékektől eltérő minősége miatt, legfelső harmadidőszakinak veszem. Tekintettel arra, hogy az alföldi artézi kutakban is rendszeresen egyenletesebb, apróbb szemű és tisztább, csillámos homokkal szokott kezdődni a levantei

emelet: azt hiszem, hogy az adácsi fúrt kút eme rétegeit is egyelőre ebbe az emeletbe helyezhetem, habár az sincs kizárva, hogy még a diluviumhoz tartoznak. Tercier voltuk mellett szól végre még az a körülmény is, hogy a körülbelül 7 km távolságra fekvő Vámosgyörkön, HARASZTI TIVADAR szíves közlése szerint, artézi kútfúrás alkalmával 87 m mélységben 1 m vastag széntelepét találtak. E széntelep pontos geologiai kora nem ismeretes ugyan, de mindenesetre már harmadidőszaki lehet és így itten ugyanabban a mélységben jelentkezik egy harmadidőszaki üledék, mint Adácsnál az egyenletes finomszemű homok, melyet már a tercierbe soroltam.

Az adácsi kis artézi kútnak geologiai viszonyai elég fontosak, érdekesek és közlésre méltók. Végre pedig HARASZTI TIVADAR birtokos úrnak erre vonatkozó becses adataiért őszinte köszönetet mondok.

FEJLŐDÉSBELI ELKÜLÖNÜLÉSEK A PHYLLOCERASOK CSALÁDJÁBAN.

Dr. VADÁSZ M. ELEMÉR-től.

A paleontologiai vizsgálat eszközeinek szaporodásával, módjainak tökéletesbbedésével mindjobban tisztázódnak a kihalt állatok ismeretéhez vezető fogalmaink. A részletvizsgálatok mindinkább beigazolják, hogy a szervezetek nem szoríthatók a rendszertan korlátai közé. Családok és nemek jellemvonásai csak nagy általánosságban állják meg helyüket, az egyes alakok vizsgálata mindig sok kivételre szolgáltat okot. A jövő paleontologiai vizsgálatoknak feladata, hogy beható részletvizsgálatokkal minél szűkebbre vonja az egyes csoportok határait, minél inkább széttagolja — a lehetőség határain belül — kisebb alakkörökre ossza a nagyobb csoportokat, mert csak így jutunk a kihalt állatok teljes megismeréséhez, a mennyiben a kisebb csoportok sokkal jobban megközelítik azt a természetes viszonyt, melyben az állatok egymással szemben vannak.

Mennél jobban tisztázódnak az ammonitesekre vonatkozó ismereteink, annál inkább szükségessé válik a meglevő rendszertani csoportok széttagolása. Bármennyire óvatosan járunk is el az ammonitesek rendszerének körvonalozásánál, bármennyire tartózkodunk is — állattani alap hiányában — a túlságos széttagolástól, mégis ott a hol megokolt, a szétkülönítéseket meg kell tennünk, nehogy merően eltérő típusok legyenek egy-egy nem keretein belül. Az alakcsoportok kijelölése még nem elégséges, mert olyan alakcsoportok, melyeknek jellegei a típusétól egészen eltérnek, nem maradhatnak meg egy genus határain belül.

Sokan vannak, kik az elkülönítések fölött határozottan és általá-